

صهیونیسم در آذربایجان چه می کند؟

بررسی روابط اسرائیل و آذربایجان و تأثیر آن بر امنیت ملی
در منطقه ایران

ولی کوزه گر کالج

خبرگزاری فارس
FARS NEWS AGENCY

معاونت پژوهش و آموزش
اداره کل پژوهش

سرشناسه: کوزه گر کالجی، ولی، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور: صهیونیسم در آذربایجان چه می کند؟: بررسی روابط اسرائیل و
آذربایجان و تأثیر آن بر امنیت ملی و منطقه ای ایران/ ولی کوزه گر کالجی؛ سرویراستار داوود
صلاحی؛ [برای] خبرگزاری فارس، معاونت پژوهش و آموزش، اداره کل پژوهش.
مشخصات نشر: تهران: خبرگزاری فارس، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۹۶ ص: ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۲-۰۲۲-۸: ۶۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: امنیت ملی -- ایران

موضوع: اسرائیل -- روابط خارجی -- آذربایجان (جمهوری)

موضوع: آذربایجان (جمهوری) -- روابط خارجی -- اسرائیل

شناسه افزوده: خبرگزاری فارس. اداره کل پژوهش

شناسه افزوده: خبرگزاری فارس

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۱۴۵۹/۸ DS۱۱۹/۸

رده بندی دیویی: ۳۲۷/۵۶۹۴۰۴۷۵۴

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۰۳۰۵۲

صهیونیسم در آذربایجان چه می کند؟

نویسنده: ولی کوزه گر کالجی

ناشر: انتشارات خبرگزاری فارس

سرویراستار: داوود صلاحی

صفحه آرایی: مصطفی حسینی

طرح جلد: محمد جواد مرآت

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۵

تلفن: ۸۸۹۱۱۶۹۹-۰۲۱

وب سایت انتشارات: www.Farsnews.ir

ایمیل: Publications@Farsnews.ir

آدرس: تهران، میدان فردوسی، بن بست شاهرود، پلاک ۳،

معاونت آموزش و پژوهش

کلیه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری اعم از زیراکس، بازنویسی، ذخیره
کمپیوتری و اقتباس کلی و جزئی بدون مجوز کتبی ناشر و مؤلف ممنوع و از طریق
قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۹	چکیده
۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۶	سیاست خارجی اسرائیل و جایگاه دکترین بن گورین
۱۸	اهداف کلان و مشترک اسرائیل در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز
۲۰	تحولات و رویکردهای سیاست خارجی آذربایجان
۲۵	فصل دوم: اهداف و دلایل اسرائیل از گسترش مناسبات با آذربایجان
۲۸	تحقق عینی دکترین بن گورین
۲۵	جبران بحران «مشروعیت» و «هویت»
۲۶	برقراری ارتباط با یهودیان آذربایجان
۲۷	جلب همکاری آذربایجان در مجامع بین‌المللی
۲۷	نفوذ سیاسی در آذربایجان
۲۸	توسعه فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی

- ۲۹ گسترش همکاری‌های دفاعی - نظامی
- ۳۰ دستیابی به اهداف اقتصادی، به‌ویژه منابع انرژی آذربایجان
- ۳۰ اعمال فشار علیه ایران و روسیه
- ۳۰ انجام فعالیت‌های اطلاعاتی و جاسوسی علیه ایران
- ۳۱ برهم زدن توازن استراتژیک در منطقه قفقاز جنوبی

فصل سوم: اهداف و دلایل آذربایجان در ایجاد و گسترش

روابط با اسرائیل

- ۳۳ ایجاد ارتباط با آمریکا و کشورهای اروپایی از طریق اسرائیل
- ۳۴ جذب سرمایه و تکنولوژی شرکت‌های اسرائیلی
- ۳۴ فروش نفت به اسرائیل
- ۳۵ تأمین نیازهای دفاعی نظامی
- ۳۶ استفاده از لابی یهود در مقابل لابی رامن
- ۳۷ اعمال فشار علیه ایران
- ۳۸ مبارزه با اسلام‌گرایی

فصل چهارم: پیشینه و سیر مناسبات آذربایجان و اسرائیل

- ۴۲ الف) مناسبات سیاسی
- ۴۲ ۱. مراحل اولیه برقراری مناسبات (۱۹۹۳-۱۹۹۱)
- ۴۳ ۲. دوران حیدر علی‌اف (۲۰۰۳-۱۹۹۳)
- ۴۷ ۳. دوران الهام علی‌اف (۲۰۰۳ تا کنون)
- ۵۰ ب) مناسبات فرهنگی و اجتماعی

- ۵۱ ۱. همکاری‌های علمی با جامعه دانشگاهی آذربایجان
- ۵۲ ۲. ارتباط گسترده با رسانه‌های جمعی آذربایجان
- ۵۳ ۳. ارتباط فرهنگی با جوانان آذری
- ۵۳ انجمن دوستی جوانان آذربایجانی و اسرائیلی
- ۵۳ باشگاه سلام - شالوم
- ۵۵ بنیاد سورس
- ۵۷ ۱. معرفی و گسترش فرهنگ اسرائیلی به جامعه آذربایجان
- ۵۹ ۵. جلوگیری از تخریب وجهه اسرائیل در جامعه آذربایجان
- ۵۹ ۶. معرفی و نهادینه شدن هوادار است در آذربایجان
- ۶۰ ۷. تقویت روابط با جامعه یهود آذربایجان
- ۶۱ انجمن بین‌المللی یهود باستان و فرهنگ یهود در آذربایجان
- ۶۲ باشگاه جوانان آلف
- ۶۲ جامعه روابط فرهنگی آذربایجان - اسرائیل
- ۶۲ مدارس ایشوای یهودیان در آذربایجان
- ۶۳ مرکز فرهنگی جامعه یهودیان آذربایجان
- ۶۳ انجمن بشر دوستانه زنان یهود در جمهوری آذربایجان
- ۶۴ مرکز خبریه هاوا
- ۶۴ انجمن بین‌المللی اسرائیل - آذربایجان
- ۶۵ ۸. حمایت از بهائیت در آذربایجان
- ۶۶ ج) مناسبات اقتصادی
- ۶۷ ۱. بخش انرژی

فصل پنجم: پی آمدهای مناسبات اسرائیل و آذربایجان بر ایران

(الف) پی آمدهای سیاسی

(ب) پی آمدهای فرهنگی - اجتماعی

(ج) پی آمدهای اقتصادی

(د) پی آمدهای نظامی - امنیتی

نتیجه‌گیری

منابع و پی‌نوشت‌ها

www.ketab.ir

چکیده

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در ابتدای سال ۱۹۹۱ ضمن آن که خلأ ژئوپلیتیکی قابل توجهی در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی ایجاد کرد، فضای جدیدی نیز برای دولت اسرائیل پدید آورد تا با برقراری ارتباط با کشورهای دو منطقه آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی، بخشی از خلأ ژئوپلیتیکی «هویتی» خود را جبران کند. در این روند با وجود همه حساسیت‌هایی که، به‌ویژه از ناحیه ایران وجود داشت، اسرائیل توانست به موفقیت‌ها و پیشرفت‌هایی دست یابد. این امر به صورت قابل ملاحظه‌ای در روابط دو جانبه اسرائیل و آذربایجان قابل مشاهده است که در ابعاد مختلف طی دو دهه گذشته توسعه پیدا کرده و در دو سال اخیر جهش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرده است. در این بین، آنچه این روابط دوجانبه را حائز اهمیت ساخته است، تأثیر منفی آن بر مناسبات ایران و آذربایجان است. گسترش بی‌سابقه مناسبات اسرائیل و آذربایجان در حوزه‌های مختلف، به‌ویژه اطلاعاتی - امنیتی و دفاعی موجب شده است روابط دو کشور همسایه و مسلمان ایران و آذربایجان طی دو سال اخیر یکی از بحرانی‌ترین شرایط را در دو دهه اخیر تجربه کند و با افزایش تنش و مجادلات دیپلماتیک میان دو کشور، همراه با هشدارهای شدید

مقامات سیاسی، دفاعی و امنیتی ایران به باکو شرایط بسیار سرد و شکننده‌ای را میان دو کشور حاکم سازد. از این رو، با توجه به اهمیت موضوع، ضرورت مطالعه و واکاوی ابعاد و ماهیت روابط اسرائیل و آذربایجان در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اطلاعاتی - امنیتی و دفاعی (به عنوان متغیر مستقل) و پیامدهای آن بر کشورمان و تحت تأثیر قرار دادن مناسبات دوجانبه ایران و آذربایجان (به عنوان متغیر وابسته) به طور جدی احساس می‌شود تا امکان دستیابی به یک برداشت جامع و واقع‌بینانه از شرایط کنونی حاصل شود. این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی صورت خواهد گرفت و در آن سعی خواهد شد، استفاده از منابع کتابخانه‌ای، اسناد و مدارک موجود و اظهار نظرهای نمایان باشد و تأثیرگذار آذربایجان، اسرائیل و ایران سؤالات و فرضیات تحقیق مورد زیبایی و آزمون قرار گیرند.

www.ketaboo.com

مقدمه

اسرائیل از بدو تشکیل به صورت جزیره‌ای بین انبوه همسایگان عرب و مسلمان خود در جغرافیای بی‌سور منطقه خاورمیانه پدیدار شد. وقوع چندین جنگ میان اعراب و اسرائیل که طی چند دهه (تا مقطع امضای پیمان کمپ دیوید) ادامه یافت، موقعیت جزیره‌ای اسرائیل را به روشنی به نمایش گذاشت. یکی از راهبردهای تل‌آویو برای عبور از این حالت جزیره‌ای، برقراری ارتباط با کشورهای مسلمان غیر عرب منطقه خاورمیانه بود که به دکترین پیرامون^۱ یا دکترین «بن‌گوریون»^۲ مشهور شده است. این دکترین را بن‌گوریون و «الياهو ساسون»^۳ مطرح کردند. این دکترین بر این پایه است که اسرائیل بایستی با ممالک غیر عرب نزدیک به منطقه روابط محکم و دوستانه برقرار کند تا در مقابله با خطر اعراب، موازنه قدرت حاصل شود. بر این اساس اسرائیل از همان آغاز تشکیل خود برقراری ارتباط با کشورهای چون ایران، دوران پهلوی، ترکیه و پاکستان را در دستور کار قرار داد که به موفقیت‌هایی نیز در این زمینه، به‌ویژه در ارتباط با ترکیه و ایران دوران پهلوی دست یافت.

1. Periphery Doctrine

2. David Ben-Gurion

3. Eliahu Sassoon

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در دهه پایانی قرن بیستم منجر به شل‌گیری هشت کشور جدید در فضای دو منطقه آسیای مرکزی و قفقاز گردید. وجود دو کشور مسیحی ارمنستان و گرجستان و نیز شش کشور مسلمان غیر عرب یعنی آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، ترکمنستان، ازبکستان و تاجیکستان فرصت و فضای جدیدی را برای رهبران اسرائیل پدید آورد تا بتوانند دکترین سستی بن‌گورین را پیگیری کنند. طی بیش از دو دهه، علی‌رغم همه ساسیت‌هایی که از ناحیه ایران وجود داشت، اسرائیل توانست روابط خود را در حوزه‌های مختلف سیاسی، امنیتی-دفاعی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای منطقه گسترش دهد. این امر در روابط دوجانبه اسرائیل و آذربایجان که در دهه گذشته، در ابعاد مختلف توسعه پیدا کرده به‌خوبی قابل مشاهده است. روابط اسرائیل و آذربایجان در دو سال اخیر جهشی فوق‌العاده داشته است؛ به‌گونه‌ای که ابرام علی‌اف،^۴ رئیس‌جمهور آذربایجان، رابطه جمهوری آذربایجان و اسرائیل را «بزرگ (توده‌های عظیم یخی) می‌داند که فقط یک‌دهم آن قابل مشاهده است و نه‌دهم آن پنهان است».^۵

در این بین، آنچه به این روابط دوجانبه اهمیت می‌دهد، تأثیر منفی آن بر مناسبات ایران و آذربایجان است. هرچند طی دهه گذشته، تعارض وجود حاکمیت دینی و سکولار در نظام‌های سیاسی کشور، اختلاف نظر در مسئله رژیم حقوقی دریای خزر، سیاست‌های اقتصادی متفاوت دو کشور در حوزه منابع انرژی و نفت، بحران قره‌باغ و تنش بین آذربایجان و ارمنستان و نیز عضویت و همکاری آذربایجان با اسرائیل و نهادهای یورو-آتلانتیکی مانع روابط گسترده و عمیق میان ایران و آذربایجان شده است، طرفین همواره

4. Ilham Aliyev

5. 'Azerbaijan is Israel's Secret Staging Round Against Iran', The Nation, March 30, 2012. Available from:

<http://www.nation.com.pk/pakistan-news-newspaper-daily-english-online/international/30-Mar-2012>.

کوشش کرده‌اند که این شرایط را به گونه‌ای مدیریت کنند و از بروز تنش‌های جدی و چالش‌زا در روابط دوجانبه بپرهیزند. گسترش بی‌سابقه مناسبات اسرائیل و آذربایجان در حوزه‌های مختلف، به‌خصوص اطلاعاتی-امنیتی و دفاعی، موجب شده است که روابط دو کشور همسایه و مسلمان ایران و آذربایجان، طی دو سال اخیر، یکی از بحرانی‌ترین شرایط را در دو دهه اخیر تجربه کند. همچنین با افزایش تنش و مجادلات دیپلماتیک میان دو کشور، همراه با همسادهای شدید مقامات سیاسی، دفاعی و امنیتی ایران به باکو، شرایط سرد و شکننده‌ای میان دو کشور حاکم شده است. از این رو با توجه به اهمیت و ضرورت مطالعه و واکاوی ابعاد و ماهیت روابط اسرائیل و آذربایجان در زمینه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اطلاعاتی-امنیتی و دفاعی (به عنوان متغیر مستقل) و پیامدهای آن بر کشورمان و تحت تأثیر قرار دادن مناسبات دوجانبه ایران و آذربایجان (به عنوان متغیر وابسته) به‌طور جدی احساس می‌شود تا امکان دستیابی به یک برداشت جامع و واقع‌بینانه از شرایط کنونی حاصل شود.

با توجه به مطالب فوق، این پرسش‌ها مطرح می‌شود:

۱. دلایل شکل‌گیری روابط اسرائیل و آذربایجان و علل توسعه مناسبات دو طرف، طی سال‌های اخیر، چه بوده است؟
۲. پیامدهای این روابط روی منافع ایران در حوزه‌های مختلف به چه صورت است؟

در پاسخ به پرسش‌های یادشده، مطالب زیر مطرح خواهد شد:

۱. روابط دوجانبه اسرائیل و آذربایجان در چهارچوب دکترین پیرامونی بن‌گورین با هدف نفوذ اسرائیل در ژئوپلیتیک منطقه قفقاز جنوبی، ایجاد تعادل و اعمال فشار بر کشورهای پیرامون اسرائیل، تحت فشار قرار دادن ایران و برقراری موازنه مثبت به نفع آذربایجان در قبال بحران ناگورنو-قره‌باغ

علیه ارمنستان و حامی آن که فدراسیون روسیه است.

۲. حضور و گسترش نفوذ اسرائیل در ابعاد مختلف به منزله کاهش نفوذ و تأثیرگذاری ایران در منطقه جنوبی و نیز ایجاد تنش، برجسته‌سازی اختلافات بالقوه بین ایران و آذربایجان و کاهش سطح روابط با دو کشور در سطوح مختلف سیاسی - اقتصادی و امنیتی.

www.ketab.ir